

บันทึกการเดินทางครั้งใหม่กับเรื่องเดิมๆ :

ตามหาพยานยืนยันการเกิดของกิสัน

กรกนก วัฒนภูมิ นักกฎหมาย

วันที่ 11 กรกฎาคม 2554

การลงพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีครั้งนี้ จะได้พบกับผู้มีปัญหาสถานะบุคคล กลุ่มที่เรียกว่า “ลาวอพยพ” ซึ่งเราจะแยกไม่ออกเลยว่า คนลาวอพยพ แตกต่างอย่างไรกับคนไทยในพื้นที่ ทั้งรูปร่างหน้าตา ภาษา วัฒนธรรม ล้วนเป็นสิ่งที่คุณแม่บ้านโขงแห่งนี้มีเหมือนกัน

หลังจากรถแล่นออกจากตัวเมืองอุบลราชธานีมาเกือบชั่วโมง เรา¹ ก็พบกับทิวทัศน์ข้างทางที่เป็นทุ่งนาเขียวขจี เพราะช่วงนี้มีการปักดำนาเป็นที่เรียบร้อยแล้วนั่นเอง สภาพถนนที่เริ่มขรุขระ รวมทั้งร่องรอยรถไถนา ทำให้เรารู้ว่าใกล้ถึงหมู่บ้านดอนโจด อันเป็นเป้าหมายของการเดินทางครั้งนี้ หมู่บ้านดอนโจดตั้งอยู่ปลายเขื่อนสิรินธร ในเขตตำบลคอแลน อำเภอบุญศรี การมาของเราครั้งนี้ก็เพื่อสอบ “พยานที่รู้เห็นการเกิด” ของนายกิสัน นามนคร บุตรของคนลาวอพยพ ที่อ้างว่าเป็นคนไทยตามมาตรา 23²

เราได้พบกับกิสันและครอบครัวชาวบ้านที่ส่วนใหญ่เป็นคนลาวอพยพ มีคนไทยด้วย บางส่วนชาวบ้านที่มานั่งคุยด้วยบอกว่า พวกเขาเป็นพยานบุคคลที่รู้เห็นและยืนยันการเกิดให้กับกิสัน

ลาว(ขาว) และศูนย์ลาวอพยพที่ต้องโยกย้าย

คนลาวอพยพเหล่านี้เล่าว่า ตนได้อพยพจากประเทศลาวมายังประเทศไทยในช่วง พ.ศ.2518 (ช่วงเวลาที่ชาวบ้านเรียกว่า “ลาวแตก”) ด้วยเพราะเป็นทหารฝ่ายกษัตริย์ เมื่อลาวเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง มีการสู้รบ จึงเกรงว่าจะเกิดอันตรายแก่ชีวิต เมื่อไม่สามารถใช้ชีวิตอยู่ที่ประเทศลาวอีกต่อไปได้ จึงอพยพครอบครัวมายังประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้าน โดยอพยพมาอยู่แถวชายแดนที่เป็นพื้นที่ภูเขา ก่อนแล้วมารู้จักกันที่ ‘ค่ายลาวอพยพบ้านหนองเรือ’³

เราได้ตั้งคำถามกับคนเหล่านี้ซึ่งเริ่มมีอายุมากแล้ว โดยพ่อเหล็กซึ่งมีอายุเกือบ 90 ปี ว่า ทำมาถึงจำปี พ.ศ. ที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยได้แม่นยำนัก เพราะโดยปกติ ชาวบ้านมักจำรายละเอียด วัน เดือน ปี ไม่ได้

¹ นางสาวตรุณี ไพศาลพาณิชย์กุล นักกฎหมายประจำสถาบันวิจัยและพัฒนาเพื่อเฝ้าระวังสถานะไร้รัฐ, อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, นายศิริศักดิ์ ศษสวัสดิ์ โครงการพัฒนาศักยภาพคนไร้รัฐ จังหวัดอุบลราชธานี และข้าพเจ้า เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2554

² นายกิสัน นามนคร ได้ยื่นขอลงรายการสัญชาติไทยตามมาตรา 23 แห่ง พระราชบัญญัติสัญชาติ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2551 ต่อสำนักทะเบียนท้องถิ่นเทศบาลตำบลคอแลน อำเภอบุญศรี จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2552 แต่ไม่ปรากฏว่ามีความคืบหน้า ระหว่างนั้นก็ได้รับเอกสารรับรองการเกิด (ท.ร.20/1) เลขที่ 1/2552 ออกโดยเทศบาลตำบลคอแลน เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2552 ต่อมากิสันได้รับการแนะนำโดยวาจาจากเจ้าหน้าที่ให้ไปยื่นคำขอฯ ตามมาตรา 23 ใหม่ และกิสันได้ไปดำเนินการยื่นคำขอฯ ครั้งที่สองเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2554

สำหรับกรณีกิสันนี้ สรุปในเบื้องต้นได้ว่า ทางอำเภอบุญศรีและเทศบาลตำบลคอแลนมีข้อสังเกตต่อพยานบุคคลที่ยืนยันว่ากิสันเกิดในประเทศไทย หรือกล่าวได้ว่าทางเจ้าหน้าที่ยังไม่มั่นใจว่ากิสันจะเกิดในประเทศไทยจริง

³ บ้านหนองเรือ เป็นหนึ่งในหลายจุด/พื้นที่รองรับอย่างไม่เป็นทางการสำหรับผู้หนีภัยการสู้รบจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศลาว ในช่วงประมาณปีพ.ศ.2517-2519 ชาวบ้านรับรู้และเรียกว่า “ศูนย์ลาวอพยพหรือค่ายลาวอพยพบ้านหนองเรือ” ปัจจุบันอยู่ระหว่างการตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติมกับฝ่ายป้องกันจังหวัด ถ้อยคำว่า “ศูนย์ลาวอพยพ” หรือ “ค่ายลาวอพยพ” เป็นชื่อที่ชาวบ้านเรียกกันโดยทั่วไป

มักจำเป็นช่วงเหตุการณ์มากกว่า ก็ได้คำตอบกลับมาว่า เพราะปีนั้นประเทศลาวแตก แล้วทุกคนก็อพยพกันมาอย่างไรก็ดี แม้ประเทศลาวใช้คริสต์ศักราช (ค.ศ.) แต่เนื่องจากมาอยู่ประเทศไทย และไทยใช้พุทธศักราช (พ.ศ.) และถูกสอบถามเรื่องนี้มาตลอด จึงจำปีพ.ศ.ได้แม่นยำ

จากการสอบถามส่วนนายหนูพัด นามนคร พ่อของกิสัน ได้ความว่า นายหนูพัดเคยเป็นทหารเสนา รักษ์ จบประกาศนียบัตรชั้นโท กรมเสนารักษ ที่เวียงจันทน์ เข้ามาในไทย ค.ศ. 1975 (หรือ พ.ศ. 2518 นั้นเอง)

เมื่อคนลาวอพยพกลุ่มนี้ถูกเจ้าหน้าที่จัดให้อยู่ใน ‘ศูนย์ลาวอพยพ หรือค่ายลาวอพยพที่บ้านหนองเรือ’ ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้านหนองเรือ ประมาณ 700 เมตร เป็นที่ๆ ทำให้ได้รู้จักกับคนลาวที่ต่างหนีภัยการสู้รบมา โดยผู้ชายยังต้องเป็นกองหน้า คือเป็นทหารออกไปสู้รบกับทหารลาวฝั่งตรงข้าม ผู้หญิงและครอบครัวที่อยู่ที่ ค่ายอพยพบ้านหนองเรือเป็นกองหลังที่จัดหาเสบียง โดยได้รับอาหารบางส่วนมาจาก UNHCR โดย *พ่อเหลื่อม* เคยเป็นผู้นำชุมชนในขณะที่ย้ายอยู่ในค่ายอพยพบ้านหนองเรือ โดยมีชาวลาวยอพยพอาศัยอยู่ในค่ายประมาณ 12 ครอบครัว และรอบๆ ค่ายประมาณร้อยครอบครัว มีเจ้าหน้าที่คนไทยซึ่งคนลาวอพยพเรียกว่า “หัวหน้าปารมี” เป็นผู้ควบคุมซึ่งค่ายอพยพบ้านหนองเรือนี้เป็นพื้นที่ที่กิสันเกิด

ต่อมาได้มีการปิดค่ายอพยพบ้านหนองเรือ เพราะทางราชการไทยจะใช้พื้นที่ทำฝายน้ำล้น สร้างถนน เจ้าหน้าที่จึงจัดพื้นที่ใกล้ๆ หมู่บ้านแก้งยางให้ชาวลาวยอพยพไปอยู่ โดย ‘ศูนย์อพยพ หรือค่ายอพยพแก้งยาง’ มีผู้อพยพประมาณ 170 ครอบครัว โดยมีเจ้าหน้าที่คนไทย ปลูกบ้านไว้บริเวณที่มีต้นบกขนาดใหญ่ ซึ่งชาวลาวยอพยพได้ชี้จุดให้เราได้ดูเมื่อลงพื้นที่ที่เคยตั้งเป็นค่ายอพยพแก้งยาง มีหัวหน้าผู้คุมที่เป็นคนลาว เรียกว่า บ.ก. ลาว และพ่อของกิสันเล่าว่ามีเจ้าหน้าที่คนไทยเฝ้าอยู่บริเวณทางเข้าออกค่าย ไม่ให้บุคคลภายนอกเข้ามา โดยผู้ที่ จะเข้ามาในค่ายต้องขออนุญาต และต้องแจ้งว่ามาพบใคร แล้วเจ้าหน้าที่จะตามคนๆ นั้นมา เพื่อถามว่ารู้จักกับผู้ที่มาขอพบหรือไม่ หากรู้จักก็จะให้เซ็นต์ชื่อและอนุญาตให้เข้าไปได้ จะมีเพียงแค่เทศกาลสงกรานต์เท่านั้น ที่เจ้าหน้าที่เปิดให้คนไทยเข้ามาได้โดยไม่ต้องขออนุญาต และ ณ ที่แห่งนี้เองที่พ่อของกิสันได้ทำบัตรประจำตัว ที่เรียกว่า “บัตรลาวยอพยพ”⁴

ต่อมาก็ย้ายมาอยู่ที่บ้านดอนโจด ซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามมีเพียงน้ำจากเขื่อนสิรินธรเท่านั้นที่กินไว้ อยู่ได้ปีกว่าๆ ประมาณพ.ศ. 2534 ก็ย้ายมาอาศัยที่ ‘ศูนย์อพยพที่นาโพธิ์’⁵ จังหวัดนครพนม ซึ่งทาง UNHCR จัดผู้อพยพเข้ามาที่ศูนย์เพื่อคัดกรองคนไปประเทศที่ 3 หรือกลับประเทศลาว แต่เนื่องจากพ่อของกิสันไม่ต้องการกลับประเทศลาวและไม่ต้องการย้ายไปยังประเทศที่สาม ประมาณ พ.ศ. 2537 จึงหนีออกจากศูนย์อพยพนาโพธิ์กลับมาที่บ้านดอนโจดอีกครั้ง และตั้งรกรากอยู่จนถึงปัจจุบัน

ต่อการให้ถ้อยคำของชาวบ้าน มีข้อสังเกตว่ากลุ่มคนลาวยอพยพที่ทาง UNHCR ให้ไปอยู่ที่ทางศูนย์อพยพนาโพธิ์นั้น ทาง UNHCR คัดคนไปบางส่วน ไม่ได้อพยพคนลาวยอพยพไปทั้งหมด ทำให้หลงเหลือคนลาวยอพยพซึ่งไปตั้งรกรากตามหมู่บ้านต่างๆ เช่น *พ่อเหลื่อม* เมื่อออกจากค่ายอพยพแก้งยาง ก็มาอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านแก้งยาง หมู่ที่ 6 เพราะทาง UNHCR ไม่ได้คัดขึ้นรถไป

ใครคือพยานรู้เห็นการเกิดของกิสัน?: การสอบข้อเท็จจริง

⁴ หรือบัตรสีฟ้าขอเงิน ปัจจุบันเปลี่ยนเป็น “บัตรผู้ไม่มีสัญชาติไทย(กลุ่มลาวยอพยพ)” ตัวบัตรเป็นสีชมพู

⁵ เป็นที่ตั้งศูนย์อพยพเป็นทางการ ภายใต้การดูแลของหน่วยงานราชการ

เมื่อทราบประวัติความเป็นมา และพื้นที่ที่กลุ่มลาวอพยพกลุ่มนี้ได้โยกย้ายจนมาถึงบริเวณที่อยู่ในปัจจุบันแล้ว เราก็มาสอบถามพยานในประเด็นการเกิดของนายกิสัน

นางดำนวน นามนคร ซึ่งเป็นแม่ของกิสัน เล่าให้เราฟังว่า เธอมีลูก 4 คน คือ บุญนง กิสัน สุนันท์ และปานสุรินทร์ ลูกสองคนแรกเกิดขณะที่อาศัยที่ค่ายอพยพหนองเรือ สองคนหลังเกิดเมื่อย้ายมาอาศัยที่ค่ายอพยพแก้งยาง

พยานที่รู้เห็นการเกิดของกิสันคือ นางบุรณ์ แสงดี คนลาวอพยพ เป็นหมอตำแยทำคลอด ซึ่งปัจจุบันอยู่ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา นางหนูกร พูนพิน คนสัญชาติไทยซึ่งเป็นผู้ตัดสายสะดือของกิสัน นายทองคำ ศรีแก้ว คนลาวอพยพที่มาช่วยต้มน้ำ ด้วยเพราะตอนที่แม่ดำนวนเจ็บท้องจะคลอดกิสัน พ่อของกิสันและนายทองคำกำลังรับจ้างทำงานในที่ดินของนายทองม้วน นายทองคำจึงตามพ่อกิสันกลับมาบ้านด้วย นอกจากนี้ยังมีนายประเสริฐ (เพื่อนบ้านที่อพยพไปอยู่ประเทศสหรัฐอเมริกา) นางสาว บุญมีวงพระจันทร์ และเพื่อนบ้านชาวลาวอพยพที่อาศัยอยู่ในค่ายอพยพหนองเรือด้วยกัน เป็นพยานรู้เห็นการเกิดที่เห็นตั้งแต่แม่ดำนวนตั้งท้องจนวันคลอดและเห็นการเติบโตขึ้นมาของนายกิสัน

จากการพูดคุยข้างต้น ทำให้เกิดข้อสงสัยว่าทำไม รายชื่อพยานที่กิสันเสนอต่อเทศบาลตำบลคอแลน เพื่อยืนยันการเกิดของตน จึงมีแค่ 4 คน คือ

1. นางหนูกร พูนพิน ผู้ตัดสายสะดือของกิสัน
2. นายทองคำ ศรีแก้ว เพื่อนร่วมงานพ่อกิสัน ซึ่งมาช่วยต้มน้ำ
3. นายทองม้วน ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินที่นายหนูพัด พ่อของกิสันทำงานขณะที่นางดำนวนคลอดกิสัน
4. นางภูมิ ชันเงิน ภรรยาของนายทองคำ ซึ่งทราบเรื่องการเกิดของกิสันจากการบอกเล่าของสามี

เพราะจะเห็นได้ว่าทั้ง 4 คน นี้มีเพียงนางหนูกร และนายทองคำ ที่อยู่ร่วมในเหตุการณ์การคลอดของกิสัน ขณะที่นายทองม้วน และนางภูมิ เป็นเพียงแค่ผู้ที่ทราบข่าวว่านางดำนวน จะคลอดลูกและคลอดเด็กผู้ชายออกมา โดยครอบครัวตั้งชื่อให้ว่ากิสัน เพราะขณะเกิดตัวสั้น

จากคำบอกเล่าเพิ่มเติมที่หลายคนพูดตรงกันว่าเจ้าหน้าที่ขอให้หาพยานที่เป็นคนไทย ทำให้เกิดข้อสังเกตว่า เพียงเพราะคนเหล่านี้ล้วนเป็นบุคคลสัญชาติไทย ทำให้เจ้าหน้าที่พร้อมที่จะรับฟังปากคำของผู้ที่มีสัญชาติไทยมากกว่าคนที่อยู่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์ แต่เป็นผู้ที่ถือบัตรประจำตัวคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทย กลุ่มลาวอพยพมากกว่าอย่างนั้นหรือ

พยานรู้เห็นการเกิดของกิสัน: ตอบ 3 ข้อสงสัยของเทศบาลตำบลคอแลน และอำเภอบุญทริก

- ต่อข้อสงสัยของเจ้าหน้าที่ในกรณีนางหนูกร ไม่ใช่หมอตำแยผู้ทำคลอดนั้น

นางหนูกรได้เล่าว่า ตนได้อยู่ในการทำคลอดลูกของนางดำนวนร่วมกับนางบุรณ์ แสงดีซึ่งเป็นคนคล้ำท้องให้เด็กกลับหัว เมื่อทารกคลอดออกมา นางบุรณ์ให้นางหนูกรเป็นผู้ตัดสายสะดือให้ ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่รู้กันดีว่าสายสะดือจะเชื่อมโยงระหว่างแม่และเด็ก ทำให้นางหนูกร เป็นบุคคลที่รู้ว่า นางดำนวนคลอดทารกเพศชายออกมา ณ บ้านซึ่งตั้งอยู่ที่ค่ายอพยพหนองเรือ ประเทศไทย ซึ่งถือเป็นพยานบุคคลคนสำคัญที่รู้ว่านายกิสัน เกิดบนผืนแผ่นดินไทยจริงๆ แม้ไม่ได้เป็นหมอตำแย

- ข้อสงสัยที่ว่า ทำไมก่อนหน้านี้นางหนูกรสามารถทำหน้าที่ตัดสายสะดือให้บุญนง พี่สาวของกิสันได้ หลังจากที่นางหนูกรคลอดลูกได้ไม่นาน

นางหนูกรเล่าว่า เธอเป็นคนสัญชาติไทย ย้ายเข้าไปอยู่ในค่ายอพยพหนองเรือ กับสามี และปี 2522 เธอคลอดลูกเมื่อเดือนสาม (นับตามชาวบ้านคือประมาณเดือนกุมภาพันธ์) ขณะที่มาช่วยตัดสายสะดือให้บุญนong เธอผ่านการอยู่ไฟ และกลับมาทำงานหนักเช่นหอบน้ำได้แล้ว จึงไม่ใช่แม่ลูกอ่อนที่ยังทำอะไรไม่ได้ และด้วยสมัยก่อนก็ไม่สามารถออกมาจากศูนย์ฯ เพื่อไปคลอดที่อนามัยหรือโรงพยาบาล เพื่อนบ้านจึงต้องช่วยเหลือ ทำคลอดกันเอง บ้านไหนเคยให้ใครมาช่วยทำคลอดก็จะไหว้วานคนเดิมๆ เพราะความคุ้นเคยและเชื่อใจ แม้จะมีอีกหลายคนเป็นหมอต้าแย เช่น นางดวง มาลา ซึ่งเป็นคนตัดสายสะดือ นางตุ้ สามารถทำคลอดและตัดสายสะดือได้ แต่เมื่อนางดำนวน แม่ของกิสันจะคลอดลูกคนที่สอง เธอก็มาช่วยเหลืออีก แม้จะอายุไม่มากนัก แต่ก็ถือว่าสมัยก่อนผู้คนแต่งงานกันเร็ว มีประสบการณ์กันมากพอสมควรแล้ว

- และอีกข้อสงสัยของเจ้าหน้าที่ที่ว่าทำไมคนกลุ่มนี้จึงมีการโยกย้ายถิ่นฐานบ่อย อยู่ไม่เป็นหลักแหล่ง

คำตอบก็คือ เพราะคนลาวอพยพที่หนีภัยการสู้รบที่เป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศลาว ได้ถูกจัดให้อยู่ในพื้นที่ๆ ทางราชการไทยอนุญาตให้อยู่อาศัย เมื่อใดที่ทางราชการมีคำสั่งให้ย้ายก็ต้องทำตาม ไม่สามารถเลือกทางเดินของตนเองได้นั่นเอง

จากการสอบถามชาวบ้านผู้รู้เห็นการเกิด ของนายกิสัน มีข้อสังเกตจากตัวข้าพเจ้าว่า ชาวบ้านสามารถจดจำปี พ.ศ. ที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยกันได้เป็นอย่างดี ทุกคนต่างตอบเป็นเสียงเดียวกันว่าเข้ามาในประเทศไทยใน พ.ศ. 2518 จากเหตุการณ์ที่ประเทศลาวเปลี่ยนแปลงการปกครอง และผู้ที่อพยพมาส่วนใหญ่ก็เป็นครอบครัวทหารที่เรียกว่าลาวขาว เพราะภักดีต่อฝั่งกษัตริย์ ส่วนฝั่งคอมมิวนิสต์จะเรียกว่าลาวแดง และกรณีที่เกิดจากการเกิดของนายกิสันได้ก็เพราะเป็นเพื่อนบ้านและครอบครัวก็โยกย้ายไปในพื้นที่ๆ ทางราชการไทยอนุญาตให้อยู่อาศัยในศูนย์อพยพด้วยกัน ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาตลอด หากเป็นกรณีของลูกคนลาวอพยพคนอื่นๆ ที่อาศัยอยู่ด้วยกันก็ต้องใช้พยานบุคคลกลุ่มนี้ ที่อาจทำให้เกิดความเข้าใจสับสนกับ “พยานเวียน” ที่เจ้าหน้าที่มักเรียกกลุ่มบุคคลที่รับจ้างเป็นพยานประกอบคำร้องต่างๆ แต่จะให้ทำอย่างไรได้ ในเมื่อพวกเขาเหล่านี้รู้เห็นการเกิดของอดีตเด็กเหล่านั้นจริงๆ หรือเจ้าหน้าที่อยากรับรู้จากพยานที่เป็นเพียงผู้รับรู้การเกิดจากคำบอกเล่า แต่เป็นคนนอกและเป็นคนสัญชาติไทย ความน่าเชื่อถือของพยานบุคคลคงไม่ได้ขึ้นอยู่กับสัญชาติของพยาน แต่อยู่ที่ว่าบุคคลคนนั้นรู้เห็น อยู่ในเหตุการณ์นั้นๆ จริงหรือไม่มากกว่า

เมื่อเราสอบถามพยานบุคคลเสร็จ จึงเดินทางไปดูสถานที่จริงที่กิสันเกิดเพื่อการตรวจสอบข้อมูล ไม่ใช่แค่ฟังพยานพูดก็จะเชื่อ คล้อยตามทั้งหมด เราได้เดินทางไปยังบริเวณที่เคยตั้งเป็นค่ายอพยพหนองเรือ ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านหนองเรือออกไปประมาณ 700 เมตรนั้น ปัจจุบันเป็นโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ สังกัดสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 9 กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

นายเหลื่อม นายบอน นายหนูพัดและชาวบ้านที่เคยอาศัยอยู่ที่นี้ได้ชี้จุดตั้งบ้านเรือนให้เราดู ซึ่งแต่ก่อนใช้เป็นแดนหลังในการอยู่อาศัย จัดหาเสบียง ซึ่งผู้ชายต้องผลัดกันไปรบอยู่แดนหน้า บริเวณภูหลาว ภูฝอยลม ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับประเทศลาว เราได้พบกับคนงานของป่าไม้ ซึ่งอาศัยอยู่ที่บ้านหนองเรือ และสอบถามเรื่องค่ายอพยพ ก็ได้คำตอบว่าบริเวณนี้เคยเป็น “ศูนย์ลาวอพยพ” จริง และพบกับชาวบ้านที่ขี่มอเตอร์ไซด์ผ่านมา ซึ่งเป็นชาวบ้านบ้านหนองเรือเช่นกัน เล่าให้ฟังว่า ชาวบ้านแถวนี้จะเรียกว่า “ศูนย์ลาวอพยพ”

จากนั้นเดินทางต่อไปยังบ้านแก้งยาง บริเวณที่เคยตั้งเป็นศูนย์อพยพแก้งยาง ซึ่งปัจจุบันเป็นพื้นที่กร้างและพื้นที่การเกษตร มองไปก็เห็นน้ำปลายเขื่อนสิริธร เพียงแค่พายเรือข้ามน้ำไปประมาณครึ่งชั่วโมง-สี่สิบห้า นาทีก็จะถึงหมู่บ้านดอนโจดซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับที่ตั้งศูนย์นี้เอง จึงไม่แปลกใจเลยว่าทำไมหมู่บ้านดอนโจดจึงเป็นพื้นที่ตั้งสุดท้ายที่กลุ่มลาวอพยพกลุ่มนี้ไปตั้งรกราก

ส่งท้าย

การเดินทางมาทำงานครั้งนี้แม้จะจบลงในเรื่องการสอบปากคำพยานในพื้นที่ และการไปดูสถานที่จริงแล้ว แต่ยังคงมีคำถามที่ว่า จะเชื่อถือปากคำพยานเหล่านี้ได้มากน้อยเพียงใด เรื่องการเกิดคงไม่มีใครสามารถเป็นพยานได้ดีกว่าคนที่รู้เห็นการเกิดจริงๆ ซึ่งเราสามารถตรวจสอบข้อมูลการอาศัยอยู่จริงในพื้นที่ต่างๆ เพื่อประกอบความน่าเชื่อถือของปากคำพยานได้ และปัญหาเรื่อง “พยานที่รู้เห็นการเกิด” นั้นเป็นปัญหาสำคัญที่เป็นเราพบว่าเป็นปัญหาร่วมของคนที่มีปัญหาสถานะบุคคล โดยเฉพาะการรับรองการเกิดย้อนหลัง

และวันนี้เป็นครั้งแรกที่ภาษาอีสานที่ข้าพเจ้าพูดได้ตั้งแต่เด็กๆ และไม่ได้พูดไปนาน กลับมาเป็นประโยชน์แก่ตัวข้าพเจ้าอีกครั้ง เพราะทุกคนที่ได้พูดคุยวันนี้ ล้วนพูดภาษาอีสาน หรือที่คนไทยมักเรียกว่า “ภาษาลาว” การพูด และฟังที่ชาวบ้านพูดคุยรู้เรื่องโดยไม่ต้องผ่านล่ามเหมือนกับพื้นที่อื่นๆ ที่ข้าพเจ้าเคยลงพื้นที่มา ทำให้ข้าพเจ้ารู้ว่าสิ่งที่คนเหล่านี้พูดออกมาหมายความว่าอะไรจริงๆ ไม่ต้องกังวลใจว่าล่ามจะแปลถูกผิด หรือปกปิดข้อมูลแต่อย่างใด รวมทั้งไม่กังวลใจว่าจะถูกหลอกเพราะความไม่รู้ ไม่เข้าใจในภาษาท้องถิ่น
